

GUNNAR ALDESTAM
MIKAEL LÖFGREN

A
NÉPOKTATÁS
PEDAGÓGIÁJA

Népfőiskolai digitális
füzetek

© Gunnar Aldestam, Mikael Löfgren

A kiadvány a
Svéd Munkásművelődési Szövetség

és az
Ölandi Népfőiskola
támogatásával jelent meg
Kiadja a

Magyar Népfőiskolai Társaság

1011 Budapest Corvin tér 8

Felelős kiadó: Sz. Tóth János

Fordította: Szabó Rita

SZERKESZTETTE TERVEZTE ÉS TIPOGRAFIZÁLTA

SPIRIT IRODA

1086 BUDAPEST SZESZGYÁR Ú 10

A nyomdai munkák az AQUA Kiadónál készültek

Tartalom

Kiindulópontok	5
A változtatás szükségessége.....	6
Eszközt teremtünk.....	11
Felkészülés	13
A cél meghatározása.....	15
Találkozás	18
Az élő szó	24
Önálló tevékenység.....	28
Megjelenítés.....	30
Záró megjegyzések.....	32
Beszéljük meg (A kérdéseket összeállította Georg Karlsson)	34

KIINDULÓPONTOK

Kiadványunkban egy pedagógiai módszert szeretnénk bemutatni, mely a svéd népoktatás hagyományából nőtt ki. A módszer bizonyosfokú tapasztalatot feltételez mind a résztvevők, mind a vezetők részéről. Minden vezetőnek a résztvevők aktív közreműködésével kell az adott feltételekkel összehangolható munkamódszert megtalálnia. Ez ugyanis nem sikerülhet, ha egy előre megadott, merev tantervet követnek. Minden oktatási helyzet **egyedi**. Vagyis rengeteg tényező határozza meg: idő, hely, téma, a vezető és a résztvevők személye stb.

Mindent felölelő tantervet vagy pedagógiai modellt sosem lehet alkotni. Richard Sandler 1917-ben írta le az alábbi, sokat idézett sorokat: “Adj meg egy mintát, ahhoz fogunk igazodni! Adj tantervet, mely biztosan vezet a cél felé! Az ilyen elképzelések egy mechanizált kor torzszülőttei. Mennyivel igazabb az a régi mondás, miszerint: - Nincs más képzés, csak az önképzés; nincs más út, csak a saját út. Mindig rögzös. De egyedül ez járható.”

A vezetői szerep megváltoztatására mi sem adunk hát pedagógiai csodareceptet vagy forradalmasító ötletet. Csupán egy kipróbált, a svéd népoktatás történetében mélyen gyökerező módszert kívánunk leírni.

Azt szeretnénk érzékeltetni, milyen erő rejlik a céltudatos és következetes oktatással támogatott, ám közösen megszerzett tapasztalatban.

Egy térkép vagy összefoglalás, a korábbi tapasztalatok rendszerező áttekintése mindig a további tapasztalatszerzést segíti. Útmutatást ad és megkönnyíti az ellenőrzést is.

John Dewey

A VÁLTOZTATÁS SZÜKSÉGESSÉGE

Nem túlzás, hogy gondolkodásunk gyökeres átalakítása soha nem volt olyan fontos, mint napjainkban. Ivar Lo Johansson 1988-ban azt írta: "Száz évvel ezelőtt a felvilágosultak a fejlődésben hittek. Ma semmiben sem hiszünk."

Semmiben, netán a csodatevő piacon...!

Ma valódi veszélyek fenyegetik nem csak a természetet, de magát az emberiséget. Békéről, technikai fejlődésről, az éhező világról, idegengyűlöletről, demokráciáról beszélünk. Pedig elsősorban az emberi fajról, bolygónk fennmaradásáról kéne szólni.

A legfontosabb társadalmi és egzisztenciális kérdés ezért egyaránt az tehát: képesek vagyunk-e holnapunkat befolyásolni, részt kaphatunk-e a változás folyamatában. A népoktatásnak vissza kell adnia az emberek hitét abban, hogy valóra válhatnak az álmaik, hogy életükön változtathatnak.

Nem elég a múltba nézve, a hagyományokra, a történelemre hivatkozni ahhoz, hogy a perspektívák feltáruljanak. Kívülről is látni kell a folyamatokat, hogy új lehetőségeket és kiindulási pontokat találjunk. olyanokat, amelyek segítségével bepillanthatunk a jövőbe és meglátjuk a fejlődés, az emberi kibontakozás útjában álló akadályokat.

Ki fogja be a szád
és köti be szemed
Ki tart sakkban éjjel-nappal?
Ki miatt jársz hajlott háttal,
leszegett fejjel a nyár közepén?

Ki lehet ily erős?
Ki vett rá, hogy hidd
amit nem is hiszel?
Ki zárt be a kalitkába
és tart fogva ott?
Ki hitette el veled,
hogy életed nem ér
egy lyukas garast sem?
Ki lehet ily erős?

Ulf Lundell

Az „új” társadalom

Napjainkban a határvonalán állunk valaminek, amit tudományos, vagy információs társadalomnak nevez a köznyelv. Egyesek szerint át is léptünk rajta már. Mindenesetre egy új társadalom felé vezető úton húzódik ez a választóvonal, és átlépéséhez új gondolkodásmódra van szükségünk.

Ahogy valamikor a földművelő társadalmat felváltotta az ipari, úgy válik napjaink társadalma is valami újjá.

Az ipari társadalomban a munka, az élet minősége határozza meg az állampolgárok egymáshoz való viszonyát. A tudományos társadalomban a tudást majd sokkal többre becsülik. Az új technika néhány másodperc alatt több tudáshoz segít majd, mint amennyit hagyományos módon bárki elsajátíthat egész élete során.

Az új technológia egészen közel hozza majd a világot. Az információ jelentősége mindinkább megnő, sokan holmi új nyersanyagként, egy megmunkálendő **„matériaként”** emlegetik ma is már. Ám ezt a tudástömeget meg kell tanulni értékelni és használni ahhoz, hogy értelmet nyerjen. A felhasználás demokratizmusa megakadályozza az **„információ hatalmával”** való visszaélést.

A tudás megszerzésével kapcsolatban továbbra is megmarad az egyenlőtlenség. Az úgynevezett információs társadalom mögött persze tovább élnek a társadalmi osztályok, a maguk egyenlőtlen gazdasági és szociális elosztásával. Az új társadalomról beszélve, látni kell annak valódi jellemzőit is.

Nyilvánvaló tehát, hogy nem hagyhatunk fel a tudás várának ostromlásával! A népoktatás legjobb hagyományainak megfelelően, saját érdekeink szerinti ismereteket kell megszerezni, szavakba foglalnunk, célt és értelmet adva tanulásunknak.

Saját kiindulópontunk és szükségletünk szerint kell megformálni és tovább fejleszteni minden információt. Hiszen a készen kapott tudásanyag nagy része - több szempontból is - a hivatalos véleményt tükrözi rosszról és jóról .

Soha nem engedhetjük meg, hogy elveszítsük a tudás hagyományait! Azt az örökséget, amely nagyrészt egy jobb társadalomról alkotott képre épül, és a tudást emberi feltételek javításának eszközeként használja.

Utópista a nevünk, bár tovább
látunk az orrunk hegyénél.
A láthatár tágasabb a saját portánknál.

Karl-Erik Forsslund

Első az ember - a piac csak azután...

Az ember háttérbe szorul ott ahol a tudást nem önmagáért, hanem a megélhetés kedvéért keresi. A szabad és önkéntes oktatói munka és előtérbe kerülnek azok a funkció- és termékorientált képzési formák, melyek általában pontosan meghatározott cél felé haladnak. Hogy ne is említsük az oktatás “zsibárusait”, akik rövid idő alatt a lehető legtöbb pénzt akarják bezsebelni és a saját jövedelmük érdekében feláldozzák a tudás és a képzés eszményeit.

Az, hogy megtanuljunk valamit, megértsük az összefüggéseket és a megfelelő következtetéseket levonjuk, igen bonyolult dolog, és a kutató embertől nagy erőfeszítést is igényel. Ellen Key szerint: “Jusson eszünkbe, hogy a képzés: munka! A képzés nem ellep, mint a kiáradt folyó - de olyasvalami, amiért meg kell küzdeni: a lélek energikus megfeszítése.”

Tehát nem megvásárolható, nem rendelhető meg távoktató-csomagban, nem sajtóítható el egy “tanfolyamgurutól” egyetlen hétvégén.

A piachoz idomított oktatást más tényezők irányítják elsődlegesen, nem az ember igénye. Így a kereslet és kínálat, az előállítás feltételei, az állam és az ipar igénye, anyagi támogatottság. A jelenlegi vegyesgazdasági rendszerben a piac dönti el, mi helyes és helytelen az oktatás terén.

Ez többnyire specializált képzést eredményez, az ipar és az állam által felhasználható képzési területeken. A pillanatnyi igényeket kielégíti, ám rövidtávú perspektívát nyújt.

Minden elért eredmény legyen új kiindulópont
Ebben rejlik az élet önmegújító ereje.
Odal Ottelin

Azért hangsúlyozzuk a népoktatási hagyomány szerepét a pedagógiai munkában, mert annak pedagógiai szemlélete emberközpontú. A többi iskolaformában és az ún. utasításos oktatásban ennek éppen az ellenkezőjét tapasztalhatjuk. Ezek elsősorban a társadalom és a piac szükségleteit veszik figyelembe és csak másodsorban magát az embert. A népoktatási hagyomány alapeszménye az önképzés. Grundtvig szavaival: “első az ember”.

Felszabadítani a személyiséget
- többek között azt jelenti, hogy
folyamatosan figyelünk a belső hangokra,
míg megtaláljuk magát az alaphangot.
Ellen Key

Ez a gondolat elhanyagolhatatlan egy gyors és nagy változások előtt álló, mindinkább kinyíló Európában. Egyre több az etnikai, nemzeti és vallási konfliktus. Hamarosan valami más váltja fel a ma éljenzt piaci erőket. A jövőformálás központi eszközévé válik a hagyomány és a kultúra jobb megértése is.

A tudás megítélése

A népoktatás mint szerves egészet vizsgálja az embert és tudását. A nagyobb távlatokban való gondolkodás felé próbál vezetni. Perspektívájában a tudás megítélése központi kérdés. A „hagyományos iskolai pedagógia”, amely a régi tekintélyelvű iskolában gyökerezik, gyakran környezetéből kiragadva, felszínesen ítéli meg magát a tudást. Sokszor összetéveszti az információval vagy a számítógép képernyőjén megjelenő adattömeggel. Annál eredményesebbnek tekinti magát, minél több adatot tanít meg.

Többre értékeli a tudás mennyiségét, mint a minőségét és a tartalmát. Az effajta látásmód torz képet nyújt a tanulásról, és a kultúrember fejlődését aligha szolgálja. Ezért van szükség az állandó keresésre, a tudásszerző folyamatra. Odal Ottelin az új tudásra irányuló „állandó keresés” fontosságát hangsúlyozza 1950-es írásában: „Miért szilárdítunk meg egyházat, szektát, pártokat, hogy szervezetekké váljanak ahelyett, hogy szervezetek lennének? Azért, mert vakon hittek, olyan dogmákat teremtettek, amelyek az életet fürkésző szemet elhomályosítják. Azért, mert az eszmék követői túlhaladják megteremtőit, mert az ember tévhite, hogy az igazságot birtokolja és elfelejti, hogy a szabadságnak mindig van olyan előőrsa, mely tovább kutat egy még fel nem fedezett igazság után.”

Napjainkra vált igazán fontossá, hogy olyan iskolaformát találjunk, mely elsősorban a tapasztalat, az élet, és csak azután más erők támogatója.

Az ideológiai irányt az az alternatív eszmei kiindulópont adja, amit maga a „képzés” fogalma takar. Ezt Ellen Key a következőképpen fogalmazta meg már 1919-ben: „Mindenhol a racionalításra törekszenek a fantázia, az érzelmek rovására. A racionális oktatás eredménye így erőten kívülálló szemlélődés, ami életidegen.”

Hajlamosak vagyunk arra, hogy életünket szervezési struktúrák közé szorítsuk és formalizáljuk, mihelyst felbukkan egy probléma. A szervezési tervek, diagramok és statisztikák kielégítik ugyan a technokrata társadalom struktúrákra és modulokra való igényét, de kielégítenek-e minket, embereket is?

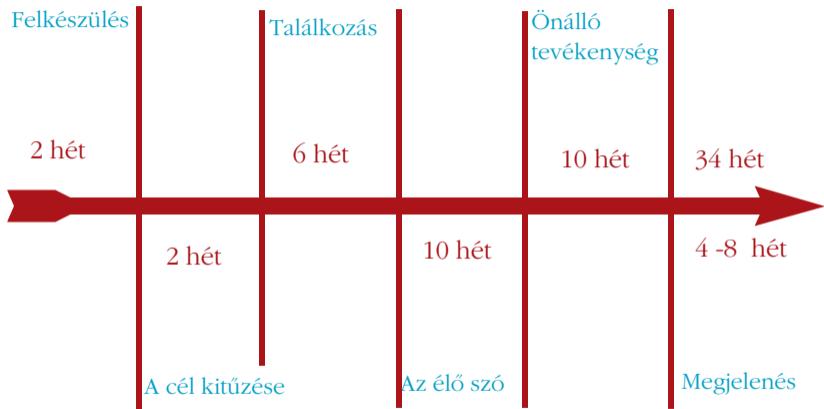
Mindez talán csak ürügy arra, hogy a mélyrehatóbb kérdéseket és érzelmeket elkerülhessük és biztonságban érezzük magunkat? Szükséges lehet bizonyos fejetlenség és eszemenység a társadalmi változások előidézéséhez. Vagy ahogy Odal Ottelin fejezte ki: "Igaz, kell ehhez valami őrültség. Kell az őrültség, amely hisz a lelki értékben, őrültség, amely szeret élni, és a nagy törvényszerűségekkel szemben érezni csöppségét. Kell az őrültség, hogy lelkileg bátrak legyünk - napjainkban ritka tulajdonság - és higgyünk a személyiségben és a szabadságban, nemcsak a sajátunkban, de a másokéban, még ellenfeleinkében is." 1933-ban írta ezt, de gondolata ma is időszerű még. Sok munkára és megértésre lesz szükség, amíg a helyére illesztjük létünket, és merünk olyan életet élni, melyben főszerepet játszik az emberek közötti érintkezés és a figyelem. A tudósok erre a „paradigmaváltás” kifejezést használják, de nevezhetjük akár új áttörésnek is.

Stratégiánk összefoglalva: A népoktatás pedagógiai unkájának több mint száz éves tapasztalatából merítve ezt a tudást használjuk fel pedagógiai újításokhoz. A munka során **elsősorban** az ember igényeiből indulunk ki, és csak **másodsorban** vesszük figyelembe a piac és az állam munkaerőigényét.

Más szóval első az ember.

Minden képzésben az a legfontosabb,
hogy nagy súlyt fektessünk
mind az alaposságra,
mind a sokoldalúságra.
A sekélyesség és egyoldalúság
egyaránt nagy ellenségünk.

Gunnar Hirdman

ESZKÖZT TEREMTÜNK

Bár elsősorban valami más célunk van, minden kis kérdés, minden részprobléma kezelésekor akarjuk, sőt legyünk képesek meglátni az elveket, valamint azoknak az egésszel való összefüggését.

Gunnar Hirdman

Munkamódszerünk kidolgozásakor különböző fázisokra osztottuk fel a pedagógiai tevékenységet. Ezek szoros kapcsolatban állnak egymással és gyakori közöttük az átfedés. A kölcsönös összefüggéseket az alábbi ábra mutatja.

A továbhhaladáshoz eszközre van szükségünk. Induljunk ki a népoktatással és annak pedagógiájával kapcsolatos fogalomkörből.

A modellt a fogalmakkal együtt **“pedagógiai folyamatábrának”** kereszteltük el s ezt használjuk fel az egész oktatás során. A tanulmányok egészét értjük ezen, a tanfolyamindítás megtervezésétől addig a percre, amíg a tanulmányok befejeződnek. A különböző fázisokat természetesen nem kell feltétel nélkül követni, csak támpontként szolgálnak és körük építhetjük fel saját pedagógiai tervünket. Részletes leírása során a **pedagógiai munka** elsődleges, kívánatos irányát próbáljuk meg feltárni.

Az oktatás folyamatos. Természetesen a metodikai/pedagógiai modell hat főfázisa között nincs légtér. A felkészülés, a cél kitűzése, az élő szó használata minden egyes mozzanatban szerepel, a különféle találkozások, az önálló tevékenységek és a megjelenítések is. Minden fázis a folyamat egy-egy dimenziója.

Az ábra az egyes fázisok további részletezése. Vagyis a felkészülés, a cél kitűzése, a találkozás, az élő szó használata stb. külön-külön is bekövetkezik. Ily módon a szemléletminta-ábrájaként is felhasználható a pedagógiai munka rövid szakaszainak, pl. tanulókör-találkozóknak, egy foglalkozásnak, vitának a megtervezéséhez.

Az oktatás vezetője mindenképp részese a pedagógiai **“folyamatoknak”**. Sokszor küszködünk nehézségekkel, mert tudásszintünk eltérő és elvonatkoztatási képességünk igen különböző, egy általános és egy egyéni szint, absztrakt és konkrét között mozogva. A tapasztalat azt mutatja, ha néhány jól definiált fogalom köré építjük fel a pedagógiai tevékenységet, építményünk nem fog összeomlani. A képzés kemény munkát jelent. Ezt egy adott pedagógiai fővonal könnyíti meg amelytől azután a vezető saját megítélése szerint térhet el. Metodikai modellünk épp ezt a fővonalat szetné megmintázni. Ismét hangsúlyozzuk, hogy az itt leírt **“modell”** nem egy kész, lemásolandó tanterv. A sajátját ki-ki maga készíti el magának. Célunk, hogy segítséget nyújtsunk a tanmenet megszerkesztéséhez.

Abból indultunk ki, hogy több oktató együttesen tervezi meg és vezeti a foglalkozásokat. Véleményünk szerint ez az ideális, de tudjuk, nem mindig megvalósítható. Munkamódszerünket az **“egyedül tervezők”** is átvehetik.

Nagy hangsúlyt fektettünk a népoktatás nyújtotta lehetőségekre, a régi és mai svéd népoktatásból vettünk gyakorlati példákat. A fázisokat időtengelyen ábrázoltuk, a tanfolyam elejétől a végéig egy népfőiskolai kurzus 34 hetére lebontva.

Rövidebb tanfolyam vagy tanulókör tervezésekor a hetek órákra cserélhetők fel. Természetesen más körülmények is befolyásolhatják az egyes fázisokra fordított időt. Tekintsük az ábrát példának. Az egyes szakaszok időtartamát minden vezető saját megítélése szerint állapítja meg.

A **“Találkozás”** elnevezésű fázisban a résztvevők is jelen vannak. Ugyanebben a szakaszban záródik le a tanulmányok megtervezése és készül el a tanterv is.

A pedagógiai munkában mindenki a saját építésze...

Merj a magad értelmére támaszkodni

Immanuel Kant

FELKÉSZÜLÉS

A népi kultúrmozgalmak lényege nem egy bizonyos tudástartalom, hanem az életre irányultság, a közös kultúra jelenléte.

Oscar Olsson

A tanfolyam elindításával, azonnal megkezdődik az előkészítő fázis, ami egyben az első tudásbefektetés is. Az **előkészítő ismeretek** megszerzése tehát fontos része a felkészülésnek. A tanfolyam indulásáig fennmaradó idő alatt a vezetőnek lehetősége nyílik lelkileg felkészülni a résztvevőkkel történő találkozásra. Kijelölt felelős egyezteteti a tanulmányokat a felkészülés, a véghezvitel és az értékelés kritériumaival.

Milyen ismeretekre van tehát szükségünk?

a. Korábbi tapasztalatok

Hogyan csináltuk az előző alkalommal? Mi sikerült és mi nem? Átnézzük a korábbi tanfolyamok esetleges értékelését: bevált-e a tervezés, hogyan sikerült a tanulmányi látogatás, a vendéglóadás, a csoportos foglalkozás, a projekt-munka, megfelelt-e a szakirodalom, a beszámolók sora Milyen volt az együttműködés a résztvevők és a vezető között? Volt e párbeszéd? Min lehetne javítani még?

Fontos megtervezni a spontaneitást is. Tisztázzuk, mi és mennyi legyen

- kevésbé vagy részletesen megtervezett, avagy spontán?
- a vezető feladata?
- a résztvevők irányításának mértéke?
- a tanfolyam során megtervezendő?

Figyelembe kell venni a **külső körülményeket**: helyiségek, órarend, résztvevők száma, ezek mind megtervezendők. Mi történik a világban/társadalomban, mit használhatunk fel a tanulmányokhoz? Mit befolyásolhatunk, változtathatunk? Pl pénz- és időbeosztást? Mely vezetők dolgozzanak együtt? Miként rendezzük be a tantermet, hogy a résztvevők jól érezzék magukat?

További kérdések: Milyen módszert kövessünk a tervszakasz teljesítése érdekében, statisztikával és elemzésekkel alátámasztottat, rendszerezett, vagy párbeszéd-en alapulót, személyesebbet?

Leginkább e két módszer kombinálása a célravezető. Tervrajzok és ábrák nem helyettesíthetik a személyes párbeszédet. Ez legyen irányadó mind a tanfolyam beindulása előtt, mind annak során, amikor is a jelenlévők szó szerint részt vesznek a munkában és beleszólhatnak a tanulmányok kialakításába.

b. Témakörök

Egyeztessük a **különleges témaköröket** a meghívott előadókkal és más közreműködőkkel, mérjük fel, mit várhatunk a résztvevőktől. Előnyös lehet, ha a résztvevők előismeretekkel rendelkeznek a tanfolyamról, vagyis már korábban bekapcsolódnak a folyamatokba. Ez történhet úgy, hogy a vezető a tanfolyam kezdete előtt tananyagot, újságcikkeket küld nekik. Az együttműködő vezetők beszéljék meg, hogyan függenek össze a különböző témák, melyek igénylik a párbeszéd-formát és melyek az önálló vagy csoportos tevékenységet.

Tisztázzák azt is, a többi tudománnyal hogyan integrálják az egyes témákat, hogyan alkalmazzák a népoktatás pedagógiáját és hogyan reagáljanak az esetleg felmerülő továbbtanulási igényre.

c. A csoport jellemzője és igénye

Mit tudunk a csoport tagjairól? Milyen a szociális helyzetük, iskolai végzettségük, korábbi tanulmányaik, iskolai tapasztalataik és milyen igényeik vannak? Hogyan érhetjük el, hogy a résztvevők egy csapat tagjainak tekintsék magukat, érezzék, hogy összetartoznak? Mint korábban említettük, célszerű, ha már a kurzus kezdete előtt akár írásban, akár szóban kapcsolatot teremtünk velük.

Általában is igaz, hogy minél többet tudunk előre a csoportról, annál jobb. Ugyanakkor fennáll annak a veszélye, hogy ezáltal előítéleteink alkulhatnak ki a csoportról és a tagjairól. Kerüljük az ilyen jellegű elhamarkodott ítéletalkotást! Csak a résztvevőkkel való "találkozás" alkalmával kezdődik el a tulajdonképpeni pedagógiai folyamat, s az minden esetben egyedi. Az előzetes tájékozódás célja, hogy a résztvevőkkel való "találkozáshoz" megteremtjük a lehető legjobb körülményeket.

Használj a párbeszédet a pedagógiai munkában!

A párbeszéd eszköz, hogy minden résztvevőt
lelkes aktivitásra készítsünk.
Beszélni annyi, mint "hangosan gondolkodni".

A párbeszédben részt venni annyi, mint
ellenőrzés alatt hangosan gondolkodni.

Gunnar Hirdman

Csoportjellemező		Igény	A népoktatás lehetőségei
Külső	Belső		
Nagyvárosi fiatalok 16-22 éves	Kis tudásanyag	KÉPZÉS Továbbtanulás	Oktatási-Népoktatási hagyomány alkalmazása
Munkanélküli és/vagy megszakított tanulmányok	Történelem-nélküliség, gyökértelenség	ÖSSZE-TART(OZ)ÁS Identitás	
Alacsony tanulási motiváció	Rossz iskolai tapasztalat, attitűd	ÚJÍTÁS Megváltozott	Alternatív oktatási módszer
Rossz osztályzatok	Passzivitás	VÁLTOZ(TAT)ÁS Részvétel	Társadalmi változás jelentősége

A CÉL KITŰZÉSE

A népoktatás célja, hogy minden állampolgár kultúránk részese legyen és annak is érezze magát.

Ellen Key

Fontos ismernünk a különböző típusú célokat, ellenkező esetben tévútra juthatunk. Fennáll annak veszélye, hogy egyetlen kitűzött cél érdekében haladunk előre. A megoldás a különböző célok kombinálása. A leggyakoribb buktató, hogy nehéz megkülönböztetni az **egyéni** és a **közös célt**. Az egyéni célnál egy személy érzelmi élete, szükséglete és képessége áll a középpontban, a közös célnál kívülről származik az igény és a szükséglet.

Ha **definiáljuk** és ezáltal **különválasztjuk** az eltérő célokat, elkerüljük, hogy közülük csak egy irányítson. Az egyéni, belülről motivált és a közös, kívülről motivált célok **állandó kölcsönhatásának** működnie kell. Az alábbiakban vázlatosan választottuk szét a különböző célkitűzési formákat.

a. Formális célok

Ezeket foglalják pontokba a helyi vagy központi irányító szervek a képzési program számára. A tanulmányok keretét képezik. Írásban jelennek meg, gyakran túl általánosan és burkoltan Felhasználhatók a változtatások vagy azok megakadályozása esetén attól függően, ki nek mi a szándéka

b. Funkcionális célok

A tanulmányok befejezése után mérhetők fel. Konkrétabb célkitűzést értünk alattuk. Minden résztvevőnek magának kell megállapítania, milyen mértékben teljesítette kitűzött célját.

c. Eszmei célok

Ezeket már nem olyan könnyű leírni. Az átélt élményeknek, a résztvevők és a vezető közötti érzelmi viszonyoknak nagy a befolyása. A résztvevők tudásszerző képességének is függvényei. Az eszmei célt a résztvevőknek a társadalmi változtatásokra irányuló motivációjában, érdeklődésében és lehetőségeiben kell keresni.

A különböző céltípusok jelen vannak a tanulmányok egész ideje alatt. Más szavakkal: a haszon és a képzés legyen a tanulmányok irányadója. Ennek mértéke a témától, a tanulmányok tartalmától és a résztvevők igényeitől függően változik.

Egyes tanfolyamok esetében egyértelmű, hogy a cél kitűzésekor nagyobb hangsúlyt kap a képzés, míg más területen a haszonelvűség játszik nagyobb szerepet.

Célcsoportok

A sikeres oktatás érdekében definiálni kell a célcsoportokat, akár egységesekek, akár nem. A tanfolyam felépítése e meghatározás függvénye.

Válasszunk példát egy speciális célcsoport “külső szerkezetére”

- nagyvárosi fiatalok
- 16-24 év közöttiek
- munkanélküliek és/vagy tanulmányaikat megszakítók
- alacsony a tanulási motiváció
- rossz osztályzatokat kaptak

Hogy a célcsoportot minőségileg is leírhasssa és elérjen annak “belső szerkezetéhez”, a tanulmányok tervezője az itt ismertetethez hasonlóan kell csoportosítson.

Készítettünk tehát egy **pedagógiai vázlatot**, hogy nagyobb áttekintést nyerjünk és a célcsoport minőségi leírását elkészíthessük. Ez egy kiemelt csoportot jellemez annak “belső” és “külső” szerkezetével, jelen esetben munkanélküli fiatalokét. A vázlat a csoport jellemzőit, igényeit és a népoktatás lehetőségeit tartalmazza és a tervező-munka megkönnyítésére szolgál. A tervezés lépéseit pontokba foglaltuk. E vázlat segítségével áttekintést nyerhetünk arról, miként dolgozzunk a csoporttal. Bár ez módosul, mégis megadja a keretet. A táblázatot akár vázlatosabbra, akár részletesebbre is megrajzolhatjuk.

Ha más célcsoporttal kerülünk szembe, természetesen a cél leírása és a munkamódszer is megváltozik majd. Könnyen előfordulhat, hogy a tervezés és a munkamódszer megrögzül, mechanikusan újra és újra végigvezetjük a tanfolyamokat annak ellenére, hogy az egyének különbözőek. Bár a vázlat önmagában is mechanikusnak tűnhet, mégis arra készíti felhasználóját, hogy mindig újra átgondolja és megújítsa a tervezés menetét. Hiszen kiemeli és megtartja a bevált pontokat, ugyanakkor nyitott a változásokkal szemben.

Az adott modellekbe való bezárkózást már a felkészülés során el kell kerülni.

Ösztönözzük arra a résztvevőket is, hogy állandóan fejlődő, saját “belső” életre tegyen szert minden tanulmányi folyamat.

Összefoglalásul: Meg kell szervezni és szerkeszteni a tanfolyamokat, mert csak alaposan megtervezett és következetesen végigvitt képzési munkával közeledhetünk a kitűzött cél felé!

Még a spontaneitást is meg kell terveznünk!

Az élő tudás rejtélyes módon belülről ragadja meg az embert, fája saját termőtalajunkból táplálkozik.

Justus Elgeskog

TALÁLKOZÁS

A kapcsolatkeresés jó kezdet, ha a szabadság
és a jövő felé vezető útra akarunk lépni.
Kjell Bohlin

Kevés téma szerepel olyan gyakran az irodalomban, mint a különféle találkozások. A hirtelen, a váratlan, a várva várt, a kellemes vagy a kudarcba fulladó, az ismeretlennel való találkozást megelőző izgalom, a mindennapos előtti biztonságérzet, vagy a soha meg nem történt, amikor a vágyakozás élteti az álmokat.

A találkozás meghatározó szerephez jut a különböző oktatási helyzetekben is. Az első alkalomra alaposan fel kell készülni, mert az embert társas kapcsolatai teszik emberré. Ezeken keresztül megerősítjük vagy átalakítjuk énképünket is. Fejlesztünk, felnövünk és érettebbek leszünk. Központi jelentőségű szerep jut tehát életünkben társainknak és a csoportnak.

A kezdet

Az első időszakban rakjuk le azokat az alapokat, amelyekre az egész tanfolyamot felépítjük majd. Az irányadó elképzeléseknek kezdettől fogva működniük kell. A vezetőnek különösen erőlködni kell a bevezető szakaszban. **“Hitelt”** kell szerezzen. A résztvevők érezzék, hogy törődnek velük és hogy komolyan is veszik őket.

Leegyszerűsítve: a vezető teremtsen **izgalmas tudásszerző helyzetet és biztonságos oktatási körülményeket.**

Ez alatt demokratikus és baráti szellemet, jó szociális légkört, áttekinthető munkavázlatot, kellemes helyiséget értünk. Az egész millió fontos optimális oktatási viszonyok kialakításához. A népoktatás sok lehetőséget kínál a **“jó találkozás”** létrejöttéhez. Ilyen lehet a találkozás:

- barátokkal
- új gondolatokkal
- a nyelvvel
- a művészetekkel
- az irodalommal
- a történelemmel
- a társadalommal

A hídon haladva és nem a hídfőnél állva vesszük észre az ellentmondásokat, ott kezdődhet a párbeszéd.

Siv Arb

Az **izgalmas tudásszerző helyzet** leginkább a tárgy iránti kíváncsiság és érdeklődés felkeltését jelenti. Szinte művészet **“a résztvevők érzelmi életét felrázni”** úgy, hogy jelentőségteljes egyéni és kollektív folyamatok induljanak el. Ezek eredményeképp igényelni fogják a tananyag aktív feldolgozását. Fel kell fedezniük azt, amire Gunnar Ekelöf utal: **“Lakozik bennem valami frissesség, amit senki nem tagadhat meg tőlem, még én magam sem.”**

A vezető feladata elindítani azokat a folyamatokat, melyek a résztvevők önálló tevékenységét és a tudás elmélyítését eredményezik. Ezen túl a csoportot a kívánatos irányba kell terelnie, vagyis:

függésből	>	önállóságához
felszíntől	>	mélységekhez
egyéntől	>	közösséghez
konkrétól	>	absztrakthoz

A változás természetesen itt sem kizárólag egyirányú, hanem oda-vissza elképzelhető. A vezető arra törekedjen, hogy a fent leírt irányt megtartsa.

Az egyéni és a csoporton belüli folyamatok elindítása után a vezető állandóan figyelemmel kíséri, elemzi és közli a változásokat.

Ha a résztvevőket nem érdekli az anyag, a folyamat értelmét veszti. Hans Larsson filozófus találó kifejezésével: **“Csak az a tudás bír képzési értékkel, melyhez közünk van.”** A vezető fordítson különös figyelmet a **“három T elvére”**:

- **Tanulók** (kik a résztvevők, milyen köztük a kapcsolat)
- **Történes** (mind a tudás elsajátítása, mind a csoport működése)
- **Termék** (absztrakttól konkrétig, az eredmény “felmutatása”)

A résztvevők az első időszakban általában bizonytalanok, idegesek, feszültek. Az **“újoncok”** kezdetben tapasztalatlanok az oktatási helyzetben szükséges felelősségvállalást illetően. Könnyebb **“iskolást játszani”** a régi módon, azt a szerepjátékot, ahol gyakran csakis azoknak a normáknak és értékeknek kellett megfelelni, melyeket a vezető és az iskola állapított meg. Még kevésbé akarják közölni saját kívánságaikat a tanulmányok tartalmával kapcsolatosan. Valaki eldöntötte, hogy ezt és ezt meg kell tanulnom, hát akkor megteszem! Ez a fajta tudás azonban értelmetlen és üres.

Ha a vezető kezelni tudja az első időszak bizonytalanságát és a csoport tagjai között támadó ellentmondásokat, az pozitív erővé válik. A csoport és a kialakuló csoportszellem a pedagógiai folyamat motorja.

Az oktatás egyik fontos feltétele, hogy minden egyes ember meg tudja teremteni saját összefüggéseit. Ezáltal alakul ki az egyénenként eltérő tudásszerkezet. **A vezető csak segíteni tudja a folyamatokat.** Erősen leegyszerűsítve két vezető típust különböztetünk meg:

A tanító típus megtervezett és adatokkal terhelt órát tart egy erősen specializált területen belül. Általában hiányzik belőle az újító gondolkodás és az improvizáló hajlam. Nem véletlen, ha az óra unalmassá és semmitmondóvá válik, mert a vezető nem veszi figyelembe a csoporton belül zajló folyamatokat.

A képző típus improvizáló és az általános műveltségre irányuló módszert alkalmaz és elmélyülten tanulmányozza az egyes témákat. Nyitott a rögtönzésre és az újító gondolkodásra. A népoktatás eszményének és munkamódszerének, a **“képző”** vezető felel meg leginkább. Az a széleskörű és mély tudással rendelkező, agilis és dinamikus vezető, aki képes másra figyelni anélkül, hogy elvesztené a vezérfonalat.

Az adott pillanat szülje a szót, de a gondolatok láncba fűzve kövessék egymást.

Gyakorlati bevezetés

A találkozás fázisa tulajdonképpen már a résztvevők tényleges jelenléte, a tanfolyam indulása előtt kezdődik az írásbeli informálás, telefonbeszélgetés vagy személyes találkozások során. Már ekkor közölhetünk néhány gyakorlati tudnivalót, megkönnyítve így a közös munkát a tanfolyam indulásakor. A résztvevők közös referenciakeretet kapnak a kapcsolatteremtéshez.

Induláskor a vezető **pontos információt** ad arról, mit is takar a tanfolyamon vagy tanulókörben való tanulás. Tisztáz bizonyos szabályokat, időpontokat, hozzásegít a helyszínen és a környéken való tájékozódáshoz, vagyis ismerteti a résztvevők általános teendőit és a velük szemben támasztott igényeket is.

A gyakorlati információkon kívül áttekintést nyújt a tanulmányok tartalmáról, időbeosztásáról, a különböző tárgyakról, munkamódszerekről, valamint a feltételekről mind az intézmény, mind a társak részéről. Már ekkor hangsúlyozza, hogy a fő vonalaiban a tanulás első periódusában elkészülő végleges tanterv rögzítése előtt a résztvevők is szót kapnak.

Elméleti bevezetés

Mindenekelőtt az elméletről beszélünk. Bemutatjuk a célkitűzési formákat, a formális, funkcionális és elméleti cél típusait.

Mi a különleges a népoktatásban? Miben különbözik a többi iskolatípustól? Mi a különbség oktatás és képzés között? Tekintsük át jellemzőit, történetét és mai szerepét előadás, majd közös beszélgetés keretében foglalva. Fektessünk nagy hangsúlyt a demokráciát érintő kérdésekre, azaz ismertessük, hogyan befolyásolhatják/irányíthatják maguk a résztvevők a tanfolyam tartalmát és megtervezését.

A vezető feladata felhívni a résztvevők figyelmét a következőkre:

- **egyéni szerep** ki vagyok a csoportban?
- **csoportszerep** mi a csoport?
- **közös szerep** miért vagyok felelős a csoportban?
- **történelmi szerep** hol találok az „én”/a csoport gyökereit?

Ez a fajta munka természetesen végigkíséri a tanulmányokat.

A csoport, az egyén jellemzőinek és igényeinek áttekintése különböző keretek között történhet: a tanulmányok során, szabadidőben és/vagy egy tanulmányi kiránduláson. A lényeg az, hogy a vezető és a résztvevők között párbeszéd alakuljon ki. A csoport általában viszonylag egységes a szociális és az anyagi viszonyok tekintetében, de az egyének tudásszintje és kapcsolatteremtő képessége nagyon is eltérő. Sokat kell beszélgetni, vitatkozni, amíg körvonalazódnak az egyéni és csoportjellemzők. Ez is végigkíséri a tanulmányokat. Legkönnyebben azzal a kérdéssel provokálhatunk beszélgetést, hogy miért jöttek el a tanfolyamra. Több **“bemutatógyakorlat”** áll rendelkezésünkre. Közös célunk az, hogy a csoport tagjai tisztán lássák egymást, megtalálják a különbségeket és a közös pontokat.

Ha idáig elértünk, megemlíthetjük az egyéneket/a csoport, az oktatási intézmény által támogatott, elméleti szinten felmerülő igényeket is. Ezután eshet szó arról, mit tud a népoktatás nyújtani.

A népoktatás lehetőségei

A népoktatás lehetőségeit párbeszéd formájában ismertetjük az első időszak során. Kiindulhatunk az annak sajátos módszereit leíró szakirodalomból. A résztvevők megvitathatják, mit jelentenek számukra a népoktatás fogalmai, pl. a „Mi”-érzés, az Összetartás, a Megújulás, az „Én”-érzés stb. Bevezetésképp szépirodalmi szövegeket olvashatunk arról, miképpen élték meg mások tanulmányaikat, a képzést. A különböző szövegeken keresztül megkapják az első képet mások élményeiről és arról, ez később mit jelent nekik. Ahogy már korábban jeleztük, a tanulócsoporthoz nagy szüksége van a kulturális közösségbe nyúló történelmi és ideológiai gyökerekre is.

A tanulmányok során remélhetőleg végig hatni fognak a népoktatási hagyományok, melyek immár a résztvevők saját életének is részévé válnak. Fontos feladatunk, hogy a résztvevőket önmaguk megtalálásában segítsük. Ennek előfeltétele a vezető közreműködése a történelmi perspektíva feltárásában.

A népoktatás demokratikus felépítését és az aktív részvétel jelentőségét nem lehet elégszer elismételni. A bevezető szakaszban többször térjünk ki e kérdésekre is.

Az emberi felelősséget úgy sajátítjuk el, ha magunk gyakoroljuk, nem úgy, ha mások gyakorolják helyettünk.

Oscar Olsson

A tanulmányok megtervezése

Az első időszakban a vezetők felméri a résztvevők tudásszintjét és együttműködési képességét. Az így kialakított kép birtokában már közösen készíthetnek el egy tantervet. Ez az egyének, ugyanakkor a csoport közös és a tanulmányok végső céljához egyaránt alkalmazkodik. A tervezésben a résztvevők természetesen egyénileg és csoportosan is közreműködnek. A tanulmányi cél ilyenkor előnyben részesül az egyénnel szemben. A végső célokat természetesen nem rögzítjük előre, hanem végig a résztvevők és a vezető közös irányítása alá helyezzük.

A terv tartalmazzon egy közös, mindenkire vonatkozó részt, és egy egyénit, melyen belül mindenki elmélyülhet egy konkrét témában. A tanulmányokat mindvégig egységében szemléljük, tartsuk szemünk előtt végső céljait. A terv a következő részekből épülhet:

- közös cél minden résztvevő számára
- egyéni cél az egyes résztvevők számára
- néhány összeövetel időszakos tervezés céljából
- mit fogunk tanulni, könyvek, tanulmányi látogatás, tb
- beszámoló, kiselőadások
- egyéb tervbevetett tevékenységek.

A munkaterv nem a tanulmányok tartalmának részletezése, csak javaslat a témák behatárolására. Nem részletezi a megvitatandó kérdéseket sem. Útmutató ahhoz, hogyan szervezze meg a csoport a munkát.

A tanulmányok azzá és olyanná válnak, amivé és amilyené a vezető és a résztvevők formálják. Előre megadott válasz nem létezik. A tanulókör munkáját Rickard Sandler szavaival jellemezhetjük: "Szélhámos, aki biztos abban, hogyan kell a tanulókörnek működnie. A sablon a népoktatás halála."

Rakjuk ki a tervet a tanteremben és minden résztvevő kapjon egy saját példányt is. Kinevezhetünk egy felelőst, hogy követését ellenőrizze. Szabályos időközönként térjünk vissza az eredetihez. Az állandó egyeztetés célja egyrészt, hogy gyakoroljuk a munka megszervezését, másrészt annak tudatosítása, hogy a résztvevő egy előremutató folyamat részese. Legyen tudatos és motivált választás eredménye a tervektől való minden eltérés.

Jó ha néhány résztvevő "tanulmányi naplót" vezet, melyben leírja az eseményeket, de a felmerülő kérdéseket, problémákat is. Különösen a végzett munka értékelése során vesszük majd hasznát, összevetve a kitűzött célokat a korábbi várakozással.

A tervezés fő vonalaival készüljünk el az első tanulmányi szakasz végére. Ekkor már lássuk tisztán a csoport és az egyes résztvevők előtt álló feladatokat.

Fontos a helyes kezdet.

Semmi sem sikerül pontosan a terv szerint.

Joseph Heller

AZ ÉLŐ SZÓ

A megfelelő szóba öltöztetett gondolat gyönyörű teremtmény, lovag teljes harci díszben. A szó gondolat nélkül madárijesztő, csak úgy csinál, mintha az lenne, ami.

Alf Ahlberg

A tanár és diák közötti párbeszédre Grundtvig (a népfőiskola atyja) már az 1800-as évek elején különös hangsúlyt helyezett. Ő kezdte el használni az “élő szó” kifejezést és állította szembe a “fekete iskolá”-val, mely szerinte szinte teljesen letöri az emberek kezdeményező kedvét. Így jellemzi saját iskolai éveit és ezt az iskolatípust: “Az iskola legyen elsősorban az életé. Az, amellyel legérzékenyebb éveimben találkoztam, a latin szellemű aarhusi, fekete iskola volt, latin önkényuralommal, németes fegyvelemmel, lélektelen robottal és vizsgakényszerrel nemcsak a néptől, hanem magától az élettől is elidegenítette a diákokat.”

A párbeszéd mint módszer nemcsak természetszerűen vált a népmozgalmak demokratikus felépítésének részévé, hanem kényszerből is. Kevés olyan tanár volt, akinek, a nép feltételeit is szem előtt tartva, érdeke fűződött volna az oktatáshoz. Mivel nem volt más kiút, a nép maga kereste a tudást és szabáditotta fel önmagát.

A vezető, a résztvevő és a társadalom közötti kölcsönhatás tehát természetes módon épült be a munkamódszerbe. Fontos volt és ma is az: a vezetőben legyen meg az az alapvető képesség, hogy tudjon élő előadást tartani. Akinek ez veleszületett tulajdonsága, “hivatásának” mestere lehet. A többségnek azonban ezt ki kell fejlesztenie magában.

A '40-es évek egyik kiadványsorozatában kiemelt helyen szerepelt az “élő szó”. Alf Ahlberg így ír a beszédkészégről: “A svédek bajban vannak, ha egy kicsit is önállóan kell gondolkodniuk és tisztán, hatásosan ki kell fejezniük saját gondolataikat. Az elcsépelet és gyakran semmitmondó frázisok és klisék olyan egyhangúan hömpölyögnek, hogy az ember elalszik. A kötelező beszédek a régi vágányon haladnak, mindig ugyanazon, akár külpolitikáról, akár az áremelésről, akár a szentháromságról esik szó. Olyan ismerős a beszédet tartó öreg rókák repertoárja, mint a prédikáció visszatérő fordulata.”

Mint említettük már, a beszédképesség fejleszhető. Odal Ottelin több írásában a tudás élővé tételének módszereként emlegette a beszédet.

Néhány gondolatát foglaltuk össze az alábbiakban

- ügyelj az elrendezésre, emeld ki a lényegét,
- a beszéd mindig előre haladjon
- a beszéd logikusan épüljön fel
- maradj a témánál
- a megfelelő hangot üsd meg, emberekhez beszélj
- légy konkrét és gyakran foglald össze az elmondottakat
- tarts néha szünetet
- fűszerezd humorral a beszédet
- légy önmagad, vagyis a lehető legtermészetesebb
- kerüld a felolvasást
- a beszéd legyen befejezett, tedd fel a pontot az i-re
- mindenki keresse meg a saját módszerét

Nem vagy védtelen, bár senki nem osztja véleményedet:
fegyvered a harcban a kimondott szó.

Ma is megállja helyét Strindberg büszke kihívása
a hatalom bitorlóival szemben:

Enyém a hatalom, enyém a szó. A szó a hatalmam.

Odal Ottelin

A tanulmányok során viszonylag gyakran kerül sor párbeszédés előadásra. Nagy tényanyagot dolgozunk fel. A hagyományos iskolai oktatás és a népoktatás módszere között mégsincs olyan nagy ugrás. De előadásunk a lehető legelőbb legyen és dialógus jellemezze.

Mivel új a munkamódszer, nem árt, ha legalább az elején emlékeztet néhány vonatkozásban a hagyományos iskolára. Az is nyilvánvaló, hogy szükséges bizonyos mennyiségű tényanyag a tanulási folyamat sikeréhez.

Ki semmit sem szól,
erről ismerszik meg:
lezárt ajkai
magukért beszélnek.

Björn Håkanson

Bevésés

A vezető teremtsen tapasztalatára, tudására, érzelmeire támaszkodva olyan “képeket”, melyekkel azonosíthatják magukat a résztvevők. Ha sikerül, a tudás átadásának leg-hatásosabb módját érte el. A megszerzett képek a résztvevők belső látványává válnak.

A “belső képek” kialakításának másik módja, hogy újra az egyik legfontosabb tudásforrássá tesszük a könyvet. A szépirodalom, líra és próza egyaránt, valamint a szakirodalom mindig is nagy jelentőségű volt a népmozgalmak, a népoktatás és a társadalom egésze számára, s a jövőben is megőrzi kiemelt szerepét.

A könyvet mint eszközt soha nem tudjuk helyettesíteni, még a legfejlettebb tömegtájékoztatói technikával sem. A technika e vívmányai mindig egyoldalú kommunikációt jelentenek a jelküldő és a média feltételei szerint. Csak kivételes esetben eredményezik a tudás elmélyítését. Azt a tudást, melyet az információs társadalom nyújt, előre “megrágták”. Többé-kevésbé vonzó csomagolásban kerül piacra. “Képei” ritkán ösztönöznek egyéni feldolgozásra és elmélyülésre. **Feldolgozás nélkül nehéz megteremteni az “új” tudás feltételeit.** Passzív fogyasztás váltja fel a saját és társadalmi igényekből fakadó aktív tevékenységet és a gondolkodást.

A könyv kétirányú kommunikációt teremt az olvasó és a teljesen egyedi leírt szó között. Az olvasással befogadott tudás feltételeit a mindenkor olvasó szabja meg, az íróval folytatott párbeszéd segítségével. Az olvasó maga dönti el, mit fogad be, mit hagy el vagy tesz hozzá. A könyvben aláhúzhat, lapszéli jegyzeteket készíthet, visszalapozhat a szövegben és idejével maga gazdálkodik. Így lesz az olvasás mások tapasztalatának, érzéseinek és tudásának aktív feldolgozása, ami a saját tudás bővüléséhez és elmélyítéséhez vezet. A feldolgozás egyben kritikus tevékenység is, ahol az egyén saját véleményét veszi alapul.

A diáktól ne egy bizonyos tudásanyag tárolását várjuk el,
hanem részesítsük előnyben és fejlesszük képességeit,
erősítsük tudásvágyát; vezessük a tudás várához, hogy
legyen hova fordulnia, ha az életben ismeretekre van szüksége;
egy inkább minőségi, mint mennyiségi lelki apparátussal lássuk el.

Rickard Sandler

Megújulás

Azok közül, akikhez a népoktatás fordul, sokan szereztek rossz tapasztalatokat iskolaéveik alatt. Nem kevesen vannak, akiknek kifejezetten kellemetlen élményekben volt részükhöz. Ezért a legfontosabb elv, hogy - a pedagógiai tevékenység szerkezetének megbontása nélkül - a résztvevőknek alternatív módszereket kínáljunk. A megújulás állandó nyitottságot jelent az újabb és újabb, a résztvevők igényeit figyelembe vevő, improvizációra épülő pedagógiai módszerek iránt. A munkamódszert és a tanítást tegyük összeegyeztethetővé a népmozgalmak demokratikus eszmerendszerével is.

Ez legyen a vezérfonal, mint ahogy a népoktatás és a népmozgalmak mindig is bírtak ilyen megújító erővel. Mivel a fejlődés feltétele a változás, a résztvevőknek meg kell tanulniuk áttörni saját korlátaikat. Ebben csak egy megfelelően "élő" vezető segíthet. A "jó példa ereje" minden pedagógiai munkában hat. A hitelesség olyasvalami, amit az ember "úgy mutat meg, hogy csinálja."

A tanulmányokat ajánlatos három részterületre osztani ebben a szakaszban.

Adatok

A vezető adatokat közöl a tanulmányozni kívánt témáról. Nagy szerepet kap a résztvevők saját tapasztalata. Lényeges feltétel ahhoz, hogy azonosulni tudjanak az anyaggal.

Módszerek

A résztvevőknek több, önálló tanulásra vonatkozó módszert kell megismerniök. Így készülnek már a következő szakaszra, amelyben különböző projekteken és kisebb területeken, kezdetben sok segítséggel, majd mind önállóbban dolgoznak. Néhány felkészítő téma lehet: ismerkedés a projekt-munkával, hogyan beszéljünk közönség előtt, hogyan írunk könyvismertetést, hogy működik a könyvtár, hogyan fényképezzünk vagy illusztráljuk a szöveget, hogy használjuk a szövegszerkesztőt. Említsük meg a **mindmapping** (folyamatábra és ágrajz kombinációja) módszert, mely szinte minden témához felhasználható.

Próbamunka/Projekt

Adjunk egy kisebb, valamelyik témához kapcsolódó projekt-feladatot, melyen a résztvevők viszonylag önállóan dolgoznak.

Már a szakasz lezárása előtt egyaránt "saját bőrükön" tapasztalják az önálló munkával járó nehézségeket és az önállóság nyújtotta lehetőségeket. Így a vezető is lemérheti, hogyan boldogulnak ezzel a módszerrel. A résztvevők jól meghatározott feladatokat kapjanak, ellenkező

esetben megrendül az önbizalmuk és passzívvá válnak.

Növeljük az önállóságot a munkában!

Beszélni annyi, mint megragadni a pillanatot és társaink szellemét
a helyes irányba terelni.

ÖNÁLLÓ TEVÉKENYSÉG

Lényegében minden oktatómunka képzés, munka, melynek soha nem érünk a végére. A "kész" tudást soha nem adhatjuk át, az sosem fogadható be.

Oscar Olsson

Az oktatásban az önálló tevékenység a saját munkának és a kicsoport közös eredményének a kombinációján alapszik. Az egyéninek és a kollektívnek ez a kölcsönhatása teszi lehetővé, hogy létünket is más szemmel nézzük. Az egészséges látásmód és tapasztalatszerzés feltétele az emberek közötti párbeszéd. Harry Martinsson író és költő így fogalmazza meg az egészséges, az új és a merev, a halott közötti különbségeket: "Nyári zápor után magától tisztul meg a forrás. A tavaszi áradás új partot szab, de a telített nehéz folyó halálszagot áraszt."

A saját tanulási helyzetre vonatkozó egyéni felelősségvállalás már előfeltétel ahhoz hogy a népoktatás egyáltalán működjön. Az előadásforma is az önálló munkára ösztönzés célját tűzte ki. A tanuló társakkal való együttlét, a könyvek, a művészetek és a történelem mind arra szolgált, hogy a népoktatás gyermekekorának úttörői erőt merítsenek a változtatási igénnyel folyó munkához. Az egyéni és a kollektív egysége a közösség megteremtése, valamint a tudásszerzés érdekében itt is érvényes. Az iparosodás megindulásakor a társadalmi változás követelménye nyilvánvalóbb volt. Az elmosódott körvonalak ellenére a változtatás igénye napjainkban éppolyan fontos.

A résztvevőknek elég éretteknek kell lenniük ahhoz, hogy eltérő színvonalon, de viszonylag önállóan tudjanak tájékozódni a tanulás során adódó különböző helyzetekben is. A környező világ feldolgozásához szükséges tudásanyagot és módszereket a megelőző szakaszban kellett elsajátítaniuk. Ezek nélkül nehéz továbblépni és mind önállóbb munkával keresni az új ismereteket. A jelen szakaszban jellemző a minél több, felügyelet alatt, útmutatással végzett, de önálló munka.

Az élő tudás rejtélyes módon belülről ragadja meg az embert, fája saját termőtalajunkból táplálkozik.

Justus Elgeskog

A svéd népoktatás a tanulmányok segítségével számos esetben határozottan megváltoztatta a társadalmi és emberi viszonyokat. A változások eddig azonban elsősorban az anyagi világot érintették és a belső értékekre a kellenénél kevésbé figyeltünk. Hjalmar Mehr így fogalmazott egy 1959-ben tartott konferencián: "A jóléti társadalom saját zsírjában fullad meg, ha a kultúra és művészet egészséges látásmódja fel nem rázza és értelmet nem ad az egésznek." Ennek ellenére vitathatatlan, hogy a kollektív erő önmagában sokat számított a mai svéd társadalmi állapotok kialakításában.

Ugyanakkor meglepő, hogy a népmozgalmak nyújtotta tudás és módszer milyen kis szerepet játszott és játszik ma is a hagyományos iskolai oktatásban és a tanárképzésben. Erről nem szabad megfeledkeznünk, mert e mozgalmak olyan egyedülálló eszméket és olyan kulturális örökséget hordoznak, melyeket meg kell őriznünk.

A csoport fejlődése

A csoport aktivitása alábbhagyhat ebben a periódusban. Nem olyan egyértelmű már az “ujdonság ereje”, mindinkább sűrűsödnek a “szürke hétköznapok”. A vezető aktív szerepe megnő, különben “üresjáratban” halad a tanulás.

A tanári segítség a folyamat minden szakaszában nélkülözhetetlen. Az esetleges sikertelenség ugyanúgy írható a vezető, mint a résztvevők számlájára.

A tanulmányokat különösen ebben az időszakban béníthatják konfliktusok és problémák. Az új mégsem olyan csodás, mint ahogyan esetleg eleinte tűnt. Vége a “nászútnak” - ez jellemzi a munkát és a csoporthangulatot is. Más szavakkal: az első időszak szerelme kezd szeretetté „renyhülni”, esetleg a további részvétel is kérdésessé válik.

Önállóan keresni, feldolgozni és megérteni...

A tanultak nagy része csak ahhoz kell, hogy az építéskezésnél legyen mire alapozni. Hasznunkra válik minden, még ha nem is emlékszünk a részletekre.

Hans Larsson

MEGJELENÍTÉS

Az eszmények tovább élnek.
Egy nap felnyitjuk a zárat
és átrajzoljuk a terveket.
Stellan Arvidson

A népoktatás hivatalos gyűléseken, rölapokkal, újságokkal, felvonulásokkal küzdött az érdekeiért, s ezt teszi ma is. Az írók, költők és képzőművészek sora egyénileg ábrázolta saját, s ezen keresztül a társadalom elvárásait.

Az elmélet és gyakorlat, ha úgy tetszik, a tanulás és élet összekapcsolása jellemző a népoktatásra. Ez munkamódszere is, mely a pontosabb megértésre és ezáltal a konkrét cselekvéshez vezető tudásra törekszik. Ezért a résztvevők a folyamat eredményét, termékét is fel kell mutassák.

Foglaljuk össze az utolsó szakasz néhány kulcsmozzanatát:

Előkészítés: „tenni”

Az utolsó szakaszban tekintsük át az eredményeket, emeljük ki a munka gyakorlati része és a szellemi fejlődés iránt érzett megbecsülést. Mutassuk meg, milyen nyomon haladtunk. A vezető és a résztvevők számára egyaránt legyen jól látható, kézzel fogható, mit végeztek a tanfolyam alatt: rendezzünk kiállítást az elkészült cikkekből, versekből, műtárgyakból, beszámolókból. A közös és egyéni eredmények egységet alkotnak. Elkészült valami, amit másoknak is megmutatunk s ezáltal az önmagunkról kialakult képet is megerősítjük. A kiállítást megrendezhetjük a nyilvánosság számára **“nyitott ház”** keretében, ahol a legkönnyebben bemutatható, saját készítésű tárgyak tanúskodnak az elvégzett munkáról.

A jövőkép kialakítása: „hinni”

Olyan légkörben, mikor már ténylegesen látjuk a teljesítményt, könnyebben beszélünk a tanulmányok utáni tervekről. A résztvevők remélhetőleg felkészültebbek” a jövőre, mint a tanulmányok kezdete előtt.

A sikeres munka révén reális képet kaptak képességeikről, megteremtették az eszközt tudás és módszerek formájában. Ideális esetben azt is meglátják, hogy saját maguk és a társadalom is változtatható.

Értékelés: „visszapillantani”

Az eredmények összefoglalása és a jövőről való beszélgetés után következő lépésként arról legyen szó, ami kimaradt a tanulmányokból. Mit mulasztottunk el, mit kellene legközelebb másképp csinálni, milyen lehetne egy egészen új tanfolyam. A résztvevők kapjanak lehetőséget egyéni tapasztalaik összefoglalására, bár a rálátást megnehezíti, hogy még a „folyamaton belül” vannak. Ismét a vezető segítségére van szükség, hogy kiemelje az egyes résztvevők és a csoport számára fontos kérdéseket.

Lezárás: „búcsúzni”

Az utolsó szakasz végén szánjunk hosszabb időt a búcsúzásra is. A konfliktusokkal és örömeikkel teli hetekben a résztvevők közeli kapcsolatba kerülnek egymással.

A búcsúzás fájdalma természetes és az együtt töltött idő sikeréről tanúskodik

Mások azt őrzik belőled,
ami nyomot hagy a homokban,
ösvényt a sűrű erdőben
Jelenléted emlékeit.

Lennart Fric

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a legnagyobb népoktatók, Oscar Olsson, Alf Ahlberg, Ellen Key, Rickard Sandler és mások egyetemet végeztek és több szempontból polgári/liberális képzési eszméket képviseltek. Néhány téren, például a nőkérdésről és a különböző fajokról vallott nézeteik alapján ma kifejezetten konzervatívnak tartanánk őket. De más korban éltek és eszméiket az a kor szülte. Meglehetősen szokatlan volt, hogy diplomásként valaki a népmozgalmakban tevékenykedjen. Hozzáértó tudásuk a felnövő népmozgalmakból merítette erejét és ott is hasznosították minden képességüket. Nevük fémjelezte az egyes mozgalmakat. Munkásságuk a társadalom egészén érezte hatását. Sokat tettek a svéd társadalmi fejlődés ügyéért, jelentőségük nagyobb volt, mint sok professzoré vagy más diplomásé, akik gyakran csak megfigyelőként tekintettek alá az „egyetemnek nevezett elefántcsonttoronyból”.

A régi népoktatók gyakorlati és elméleti szakemberek és ideológusok voltak egy személyben. A társadalom megújítására tett javaslataik egy része csak külsődleges és nem belső változásokat hozott. Ilyen példa Oscar Olsson törekvése az iskolarendszer egységesítésére. Az volt az elképzelése, hogy ha minden gyerek ugyanolyan iskolába jár, az elég ahhoz, hogy csökkenjenek a különböző társadalmi csoportok között feszülő ellentétek; az alacsonyabb csoportok tagjai nagyobb eséllyel szerezzenek magasabb iskolai végzettséget. Ma már a kutatás és a tapasztalat bebizonyította, hogy részben tévedett. Jóval több diák tanul ma és a demokrácia jobban érvényesül az iskolákban, mint a '20-as és '30-as években. De a társadalmi egyenlőtlenség továbbra is érezhető a felsőfokú végzettséget követelő szakmákban. Az iskola sok esetben előnyben részesíti a már előnnyel indulókat.

Ha Oscar Olsson eszméi jobban érvényesülhettek volna az iskola és társadalom viszonyában, ma nagyobb mértékben érvényesülne a demokrácia és az egyenlőség.

A mai népoktatók feladata, hogy továbbfejlesztessék és elmélyítsék az elődök eszméit, hogy érvényessé tegyék azokat napjaink társadalmá számára. Sikerülnie kell annak, amivel ők nem bírkóztak meg.

Ha nem tartjuk életben az eszmék párbeszédét, elpusztul maga a demokrácia is. Fontos a népoktatás számára, hogy a fősoktatással és a hagyományos iskolával kialakított kapcsolata a saját feltételei és szempontjai szerint alakuljon. Csak így szolgálja az egész társadalom demokratikus fejlődését. A népoktatás elsődleges célja a társadalom átalakítása. A tapasztalat és a tudás együtt áll ehhez a munkához.

Reméljük, írásunkkal sikerült megmutatni, hogy bár a képzés ritkán halad kitaposott ösvényen, a munka mégis olyan ismereteket ad, melyek új utakra vezetnek.

Erről a soha véget nem érő felfedező utazásról szól maga az élet!

Mozgásban

Jóllakottan ne zárd a napot
Jobb, ha ajkad inni sem kapott

Bár mindig látunk újabb célokat
Az út maga, mely megér kínokat

A legszebb cél a hosszú pihenés
Meleg szobában jó az ébredés

Hol egyszer hajtjuk csak le a fejünk
Ott álmunk édes, mert továbbmegyünk

Gyerünk, gyerünk! Az új nap fénye kél
Hosszú kalandunk véget sosem ér

Karin Boye

BESZÉLJÜK MEG

Az alábbiakban felvetünk néhány problémát, hogy elősegítsük az egyes témákban való elmélyülést a kiadvány elolvasása után. A fejezet kiegészítheti a tanuló körvezető képzést. A feltett kérdések párbeszédet indíthatnak el.

Az „élet minősége” kifejezés sok dimenziót rejt magában és mindenkinek mást jelent. Egy biztos: inkább a lét kérdéseire utal, mint az anyagi világra. **Beszéljük meg**, kinek mit jelent „az élet minősége” és mi a népoktatás szerepe az emberi élet pozitív dimenziójának megteremtésében.

A népoktatás elsődleges feladata, hogy az összefüggésekre és a dolgok egységére rávilágító tudás megszerzésében működjön közre. Ez elvezet a tudás egészen sajátos megítéléséhez. A kiadványban szereplő Ellen Key-, Odal Ottelin- és más idézetek a tudásról és a tudás értékének megítéléséről zajló végtelen vitából kiragadott véleményeket tükrözik

Beszéljük meg, kinek mit jelent a tudás és próbáljunk meg közösen kialakítani saját népoktatói munkánk meghatározásait.

Amint azt a tizenegyedik oldalon látható ábra is bemutatja, a pedagógiai tevékenység több mozzanatból áll

Beszéljük meg a „pedagógiai spirál” mibenlétét. Ki hogyan értelmezi az egyes fázisokat? Meg lehet tervezni a spontaneitást? Miért fontos a „találkozás” és hogyan lesz a vezető a folyamat főtengelye anélkül, hogy túlírányítana?

Grundtvig (a népfőiskolák atyja) alkotta meg az „élő szó” fogalmát a XIX. században. A kifejezést jól ismerik és széles körben használják a dán népoktatásban, de máshol viszonylag ismeretlen

Beszéljük meg az „élő szó” kifejezés jelentését. Mit takar a fogalom, van-e nálunk megfelelője? Érvényes-e ma is Ahlberg gondolata, mikor a kifejezés nehézségéről és a látókör kiszélesítésének hiányáról beszél?

A népoktatási tevékenységről be kell számolni a társadalom (anyagi támogatás-forrás), a politikuskos (határozathozók) és a nép (résztvevők) előtt. **Beszéljük meg**, miért van szükség a megjelenítés szakaszára. Hogyan értelmezzük magát a népoktatást/képzést és mit várhatunk el aktív közreműködőtől annak érdekében, hogy megtartsuk, fejlesszük és folyton alakítsuk a szabad és önálló, az életben, „a soha véget nem érő felfedezésben” nélkülözhetetlen tudást kereső munkánkat?